

HVORDAN THEMA SKABER BETYDNING I DANSK

Af Flemming Smedegaard (Syddansk Universitet)

1. Indledning

Den tekstuelle metafunktion i den systemisk funktionelle lingvistik rummer ressourcerne til diskursivt at organisere ideationel og interpersonel betydning., dvs. hvordan tekster og sætninger organiseres på en bestemt måde i relation til den kontekst, som den pågældende kommunikation skal fungere i. To helt centrale systemer i denne metafunktions organisering af tekster og sætninger er THEMA og INFORMATIONSTRUKTUR, som er to sideløbende tekstuelle strukturer, som organiserer tekster og sætninger i en bestemt rækkefølge.

THEMA er et afsenderorienteret system, der omhandler afsenderens udgangspunkter for tekster og sætninger. Vi kan skelne mellem tre typer af thema: (i) **makrothema**, som er en semantisk ressource, er afsenderens udgangspunkt på tekstplan, fx en overskrift, (ii) **hyperthema**, som ligeledes er en semantisk ressource, er afsenderens udgangspunkt på deltekstplan, fx en mellemoverskrift eller en indledende sætning for en tekstdel, som lægger op til, hvordan teksten vil udfolde sig, og (iii) **Sætningsthema** (eller bare **Thema**), som er en leksikogrammatisk ressource, er afsenderens udgangspunkt for den enkelte sætning. Den del af tekster og sætninger, der ikke er thema, er rhema, dvs. at vi også kan operere med henholdsvis makrorhema, hyperrhema og Sætningsrhema (eller bare Rhema).

INFORMATIONSTRUKTUR er et modtagerorienteret system, der omhandler, hvad afsender ønsker, at modtager skal lægge mærke til af ny information i tekster og sætninger. Vi kan også her skelne mellem tre typer af ny information: (i) **makrony**, som er en semantisk ressource, er den for modtager tilsigtede nye information på tekstplan, fx en konklusion, (ii) **hyperny**, som også er en semantisk ressource, er den for modtager tilsigtede nye information på deltekstplan, fx delkonklusioner, opsamlende sætninger etc., der viser, hvor vi kommer fra, og (iii) **Sætningsny** (eller bare **Ny**), som er en leksikogrammatisk ressource, er den for modtager tilsigtede nye information i den enkelte sætning. Den del af tekster og sætninger, der ikke er ny, er givet, dvs. at vi også kan operere med henholdsvis makrogivet, hypergivet og Sætningsgivet (eller bare Givet).

Ovennævnte strukturer kan sammenlignes med bølger af information i tekster. De små bølger er Thema og Ny. De større bølger er hyperthema og hyperny. Flodbølgen er makrothema og makrony. Principielt kunne man fortsætte med endnu større bølger. Især i skriftsprog kan der være mange lag.

Den videre del af denne artikel giver kun plads til at uddybe og eksemplificere et enkelt af de tekstuelle begreber, og det bliver Thema. Jeg vil i det følgende først kort definere og afgrænse Thema og derefter vise, hvordan Thema er med til at skabe betydning i dansk.

2. Definition og afgrænsning af Thema i simplekssætninger

Thema kan defineres som det udgangspunkt for sætningen, som afsender vælger, og hvorfra resten af sætningen så udfolder sig i Rhema, dvs. en valgmulighed, som afsender har.

Da de tekstuelle strukturer er bølgestrukturer, eksisterer der imidlertid ikke er hermetisk grænse mellem Thema og Rhema. Bølgestrukturen fungerer på den måde, at jo længere til venstre i sætningen, jo mere tematisk, og jo længere til højre i sætningen, jo mere rhematisk. I praktisk analyse er det imidlertid hensigtsmæssigt at kunne operere med relativt klare afgrænsninger. Hvor langt Thema strækker sig, afhænger imidlertid af sætningstypen.

Deklarativsætninger i dansk er kendetegnet ved rækkefølgen x^{Finitum} , hvor både x - og Finitum altid skal være udfyldt (i modsætning til de videre pladser i deklarativsætninger, der kan være tomme). x signalerer, at afsender frit kan vælge, hvad der skal komme først i sætningen inden Finitum, mens Finitum derimod er obligatorisk funktion. Thema i deklarativsætninger går derfor til og med den sidste frie funktion, som afsender kan vælge, dvs. indtil begyndelsen af Finitum. Der er en enkelt undtagelse fra denne regel, nemlig sætningskløvnin-ger og sætningskløvningslignende konstruktioner, hvor Thema går til og med de(n) funkti-on(er), som afsender særligt har ønsket at fremhæve, og som derfor er udtryk for afsenderens valg. I deklarativsætninger kan i alt otte typer af Thema optræde alene i sætningen (Tabel 1).

Typer	Definition	Eksempler
S-Thema	Thema/Subjekt/Participant	<u>Du kan jo komme på lørdag.</u>
K-Thema	Thema/Komplement/Participant	<u>Den linie</u> har USA's ledelse fulgt over alt i verden i hele Bush's regeringstid.
EA-Thema	Thema/Eksperientiel Adjunkt (enten Adjunkt>Cirkumstantiale eller Adjunkt>Participant)	<u>Efter weekenden</u> passerer en varmfront med lidt mildere luft landet vestfra. <u>For langt de fleste</u> ændres dette ikke.
Infinit-Thema	Thema/Prædikator +evt. Komplement +evt. Eksp. Adjunkter	<u>Ekskludere Margrethe Auken fra SF</u> ville hovedbestyrelsen dog ikke.
FS-Thema	Thema/Formelt Subjekt	<u>Det</u> løb ham koldt ned ad ryggen.
IMA-Thema	Thema/Interpersonel Modusadjunkt	<u>Måske</u> kommer han ikke alligevel.
LA-Thema	Thema/Logisk Konnektionsadjunkt	<u>Derfor</u> kommer vi ikke på lørdag. <u>Med andre ord</u> er alle planer lagt døde. <u>Så</u> ved du det.

Sætnings- kløvnings- Thema	Thema/til og med den sidst fremhævede funktion	<i><u>Det er foran Det Hvide Hus, den nye præsident skal aflægge eden.</u></i> <i><u>Det er ikke let at være ny.</u></i>
----------------------------------	--	---

Tabel 1: Thematyper i deklarativsætninger

Interrogativsætninger har ikke den samme frihed i forhold til sætningens indledning og dermed til Themavalg som deklarativsætninger. Indholdsinterrogativer er dog noget mere frie med hensyn til Thema end polære interrogativer, idet de ligesom deklarativsætninger har strukturen $x^{\wedge}\text{Finitum}$, men hvor der dog er den begrænsning, at x skal udgøres af en spørgende funktion. Thema kan imidlertid fortsat afgrænses til at gå til og med den sidste frie funktion, som afsender kan vælge, dvs. Thema går indtil begyndelsen af den første bundne eller obligatoriske funktion, nemlig Finitum. Dette medfører, at vi i alt kan operere med fire typer af Thema i indholdsinterrogativer (Tabel 2).

Typer	Definition	Eksempler
S-Thema	Thema/Subjekt/Participant	<i><u>Hvem kan mon hjælpe mig?</u></i>
K-Thema	Thema/Komplement/Participant	<i><u>Hvad vil den nye præsident mon gøre ved de økonomiske problemer?</u></i>
EA-Thema	Thema/Eksperientiel Adjunkt (enten Adjunkt>Cirkumstantiale eller Adjunkt>Participant)	<i><u>Hvorfor er han ikke kommet endnu?</u></i> <i><u>Hvor syg var hun?</u></i>
Sætnings- kløvnings- Thema	Thema/til og med den sidst fremhævede funktion	<i><u>Hvorfor er det netop mig, du er ude med riven efter?</u></i> <i><u>Hvorfor er det et problem, [[at hun kommer]].</u></i>

Tabel 2: Thematyper i indholdsinterrogativer

Polære interrogativer har en betydeligt mere restriktiv opbygning end deklarativer og indholdsinterrogativer, da polære interrogativer har en tom x -plads, og første funktion i sætningen er en obligatorisk funktion, som udgøres af Finitum (eventuelt i kombination med Prædikator). Polære interrogativer er imidlertid ikke uden Thema (og har ej heller et tomt Thema).

Ud over valget af selve den polære interrogativ (og dermed valget af en tom x -plads) begrænser afsenders valg sig til, om Prædikator skal være fusioneret med Finitum eller ej.

Sidstnævnte valg får stor betydning for Thema, idet Finitum som en verbal operator (en del af sætningens verbalgruppe) ikke selvstændigt har tilstrækkelig tematisk potentiale. Har afsender valgt at fusionere Finitum med Prædikator, bliver Finitum/Prædikator Thema. Har afsender ikke valgt dette, bliver både Finitum og det efterfølgende Subjekt eller Formelle Subjekt Thema. Ud over disse to typer af Thema kan der optræde sætningskløvnings-Thema i

polære interrogativer. Vi kan således i polære interrogativer alene skelne mellem fire typer af Thema (Tabel 3).

Typer	Definition	Eksempler
F/P-Thema	Thema/Finitum/Prædikator	<u>Gennemførte</u> hun løbet?
F+S-Thema	Thema/Finitum+Subjekt	<u>Vil Hillary Clinton</u> mon blive amerikansk præsident en dag?
F+FS-Thema	Thema/Finitum+Formelt Subjekt	<u>Vil der</u> mon nogensinde blive fred i Afghanistan?
Sætningskløvnings-Thema	Thema/til og med den sidst fremhævede funktion	<u>Er det Kirsten</u> , hans kone hedder? <u>Er det et problem</u> , [[at hun kommer]].

Tabel 3: Thematyper i polære interrogativer

Thema i imperativsætninger må nødvendigvis blive anderledes end i de forskellige typer af indikativsætninger, da imperativsætninger er kendetegnet ved, at de kun behøver at bestå af en funktion, nemlig Finitum/ Prædikator (som desuden altid er fusioneret i imperativer). Af-senderens valg ligger her alene i selve valget af en imperativ, som så medfører nogle bestemte tematiske konsekvenser. Imperativer er således karakteriseret ved et F/P-Thema (Tabel 4).

Typer	Definition	Eksempler
F/P-Thema	Thema/Finitum/Prædikator	<u>Gå udendørs</u> på båden! <u>Lad os</u> så få det sjovt!

Tabel 4: Thematyper i imperativer

De forskellige typer af Thema i deklarativ-, interrogativ- og imperativsætninger kan desuden forbindes med forskellige typer af supplerende Themaer i form af forskellige Adjunkter og Konjunktioner, således at vi får et flerdelt Thema bestående af flere typer af Thema (Tabel 5).

Typer	Definition	Eksempler
IVA-Thema	Thema/ Interpersonel Vokativadjunkt	<u>Jonna, jeg</u> har allerede forklaret dig det utallige gange (IVA-Thema+S-Thema).
IKA-Thema	Thema/ Interpersonel Kommentaradjunkt	<u>Helt ærliq, ham</u> skal vi ikke spille mere tid på (IKA-Thema+K-Thema).
LK-Thema	Thema/Konjunktion	<u>Men George W. Bush</u> har igen trådt i spindaten (LK-Thema+S-Thema).

TDM-Thema	Thema/Tekstuel Diskursmarkør	<i>Jo, jeg kommer skam</i> (TDM-Thema+S-Thema).
-----------	------------------------------	---

Tabel 5: Supplerende Thematyper

Undertiden kan man især i talesprog og i særlige registre opleve, at en funktion bliver flyttet op foran sætningen for særligt at fremhæve denne i et markeret Thema foran den normale sætnings Thema. Dette betyder blot, at vi får to Themaer: det foranstillede markerede Thema samt det normale Sætningsthema. Den selvstændige funktion foran den normale sætning markeres oftest med et komma eller et kolon mellem funktionen og den normale sætning. I tabel 6 er der eksempler herpå.

Typer	Eksempler
Foranstillet markeret S-Thema + EA-Thema i deklarativsætning	<i>OL i Athen: den 13. august starter det.</i>
Foranstillet markeret EA-Thema + K-Thema i indholdsinterrogativ	<i>Efter ulykken, hvad gjorde du så?</i>
Foranstillet markeret EA-Thema + F/P-Thema i polær interrogativ	<i>På torsdag, kommer du?</i>
Foranstillet markeret EA-Thema + F/P-Thema imperativ	<i>For en bedre fordøjelse, spis yoghurt!</i>

Tabel 6: Foranstillet Thema

Enkelte gange møder man enten af stilistiske årsager eller i talt sprog indikativ 2 i simpleks-sætninger. Indikativ 2 er kendetegnet ved strukturen S[^]Finitum og har således ofte enten et S-Thema eller et FS-Thema, hvor begge typer kan forbindes med et LS-Thema, hvor Thema/Subjunktional. Herudover kan et Relativium, der fungerer enten som Subjekt, Komplement eller Eksperientiel Adjunkt, fungere som Thema. I tabel 7 er der eksempler herpå.

Typer	Eksempel
LS-Thema + S-Thema	<i>Hvis vi bærer os ubetænksomt ad.</i>
LS-Thema + FS-Thema	<i>Hvis der sker dem noget.</i>
Rel-Thema	<i>Hvor vores hverdagsfornuft ikke slår til.</i>

Tabel 7: Thema i indikativ 2

Indikativ 2 møder vi også ofte i eksklamativer, fx i sætninger som *At du gider spørge så naivt! At du ikke gider! Hvor søen er smuk i dag!* og *Hvem der blot kunne komme ud at rejse!*

I tabel 8 findes en samlet oversigt over Thema i forskellige sætningstyper.

Thematype	Themaidentifikation	Indikativ 1			Imperativ	Indikativ 2
		Deklarativ	Indholds-interrogativ	Polær interrogativ		
S-Thema	Thema/Subjekt/Participant	+	+			+
K-Thema	Thema/Komplement/Participant	+	+			
EA-Thema	Thema/Eksperientiel Adjunkt	+	+			
Infinit-Thema	Thema/Prædikator+evt. Kompl.+evt. Eksp.Adjunker	+				
FS-Thema	Thema/Formelt Subjekt	+				+
IMA-Thema	Thema/Interpersonel Modusadjunkt	+				
LA-Thema	Thema/Logisk Konneksionsadjunkt	+				
Sætnings-kløvningsthema	Thema/frem til og med den sidst fremhævede funktion	+	+	+		
F/P-Thema	Thema/Finitum/Prædikator			+	+	
F + S-Thema	Thema/Finitum + Subjekt			+		
F + FS-Thema	Thema/ Finitum + Formelt Subjekt			+		
Rel-Thema	Thema/Relativum					+
IVA-Thema	Thema/Interpersonel Vokativadjunkt	(+)	(+)	(+)	(+)	
IKA-Thema	Thema/Interpersonel Kommentaradjunkt	+ / (+)	(+)	(+)	(+)	
LK-Thema	Thema/Konjunkional	(+)	(+)	(+)	(+)	
LS-Thema	Thema/Subjunkional					(+)
TDM-Thema	Thema/Tekstuel Diskursmarkør	(+)	(+)	(+)	(+)	
Foranstillet Thema	Thema	(+)	(+)	(+)	(+)	

Tabel 8: Oversigt over Thema i de forskellige sætningstyper

+ = Thematypen mulig i pågældende sætningstype, (+) = Thematypen mulig sammen med en anden Thematype i pågældende sætningstype

3. Hyppigheden af de forskellige typer af Thema

De forskellige Thematyper er langt fra lige meget forekommende. Nogle er meget hyppigt forekommende, og andre er yderst sjældne. De hyppigst forekommende typer benævnes umarkeret Themavalg, mens de sjældneste benævnes markeret Themavalg. Der er for hver sætningstype tale om et kontinuum gående fra markeret til umarkeret. I tabel 9 vises hyppigheden af de forskellige typer af Thema i forskellige sætningstyper målt på et mindre korpus af danske sætninger. Det ses heraf fx, at det mest umarkerede valg i deklarativsætninger er et S-Thema.

Thematype	Indikativ 1						Imperativ		Indikativ 2	
	Deklarativ		Indholds-interrogativ		Polær interrogativ					
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
S-Thema	993	66,2	132	44,0					66	66,0
K-Thema	23	1,5	20	6,6						
EA-Thema	216	14,4	145	48,3						
Infinit-Thema	1	0,1								
FS-Thema	126	8,4							18	18,0
IMA-Thema	26	1,7								
LA-Thema	72	4,8								
Sætnings-kløvningsthema	38	2,5	3	1,0	2	0,7				
IKA-Thema	5	0,3								
F/P-Thema					138	46,0	300	100,0		
F + S-Thema					122	40,7				
F + FS-Thema					38	12,7				
Rel-Thema									16	16,0
I alt	1500	99,9	300	99,9	300	100,1	300	100,0	100	100,0
Heraf + flg.:										
IVA-Thema	2	0,1	2	0,7	1	0,3	0	0,0		
IKA-Thema	9	0,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0		
LK-Thema	75	5,0	24	8,0	6	2,0	8	2,7		
LS-Thema									67	67,0
TDM-Thema	6	0,4	1	0,3	0	0,0	0	0,0		
Foranstillet Thema	2	0,1	1	0,3	0	0,0	2	0,7		

Tabel 9: Oversigt over hyppigheden af forskellige Thematyper i de forskellige sætningstyper

4. Thema i sætningskomplekser

Efter den foregående gennemgang af Thema i simplekssætninger handler dette afsnit om Thema i sætningskomplekser, hvor jeg skelner mellem henholdsvis ekspansive og projicerende sætningskomplekser og under hver af disse yderligere mellem paratakse og hypotakse.

Ekspansive parataktiske sætningskomplekser har Thema på samme måde som i simplekssætninger, fx *Signalerne er banestyrelsens ansvar, og de har særlig fokus på dette fejlområde.*

Ekspansive hypotaktiske sætningskomplekser med rækkefølgen underordnet^overordnet ($\beta^{\wedge}\alpha$) har et β -Thema, fx *Da luften i et fly er tørt, afgiver kroppen fugt til omgivelserne.* Såvel de underordnede sætninger som den overordnede har naturligvis lokale Themaer:

<i>Da luften i et fly</i>	<i>er tørt</i>	<i>afgiver</i>	<i>kroppen luft til omgivelserne</i>
Thema	Rhema	Thema	Rhema
Thema		Rhema	

I ekspansive hypotaktiske sætningskomplekser med rækkefølgen overordnet^underordnet ($\alpha^{\wedge}\beta$), følger Thema i den overordnede sætning Thema i deklarative simplekssætninger, fx *Kroppen afgiver luft til omgivelserne, da luften i et fly er tørt.*

I parataktisk projektion er rækkefølgen projicerende^projiceret det umarkerede valg, og her analyseres Thema i hver enkelt sætning blot på samme måde som i tilsvarende ekspansive sætningskomplekser, fx: *Præsident Bush sagde: “Saddam Hussein har masseødelæggelsesvåben”.*

Parataktisk projektion med rækkefølgen projiceret^projicerende er det markerede valg, hvor det er projicerede sætning, der ønskes fremhævet. Her analyseres kun Thema i den/de projicerede sætning(er), idet Thema i den projicerende sætning her er uinteressant, fx *“Saddam Hussein har masseødelæggelsesvåben”, sagde præsident Bush.*

Hypotaktisk projektion med rækkefølgen projicerende^projiceret er ligeledes et umarkeret valg, og Thema analyseres i hver enkelt sætning på samme måde som i tilsvarende ekspansive sætningskomplekser, fx *Præsident Bush sagde, at Saddam Hussein har masseødelæggelsesvåben.*

Hypotaktisk projektion med rækkefølgen projiceret^projicerende er derimod et markeret valg. Her analyseres den projicerede del som β -Thema, da der her er tale om et meget markeret valg, mens Thema i den projicerende α -sætning er uinteressant, fx *At Saddam Hussein har masseødelæggelsesvåben, blev sagt af præsident Bush utallige gange.*

Den sidste type af sætningskomplekser, der skal nævnes, er sætningsknuder, som har sætningsknode-Thema, hvor den fremhævede konstituent fra den underordnede sætning udgør det tematiske valg, mens det isolerede Thema i den underordnede sætning er uinteressant, fx *Den bog tror jeg ikke, at hun har læst.*

5. Themaudvikling

Den måde, Themaer bliver udviklet på i en tekst, er med til at skabe sammenhæng både internt i teksten samt mellem teksten og konteksten. Dette kan ske på flere måder: (i) gentagelse af Thema, (ii) Zigzag-mønster af Thema og Rhema, (iii) Themasamling, (iv) Cirkumstantiel progression vha. Thema. Hver af disse måder gennemgås nærmere i det følgende.

Gentagelse af Thema sker, når man enten direkte eller med synonymer eller enkle omskrivninger gentager et Thema i flere sætninger for at fastholde et emne i en tekst. Den nye information om emnet udvikles så i Rhema i de enkelte sætninger. Denne type Thema er meget udbredt i brugstekster, fx brugsanvisninger, vejledninger, manualer, lærebøger og andre tekster, hvor det er et bestemt em-

ne, der skal fastholdes, og hvor tekstens forståelighed og klarhed er vigtigere end den sproglige oplevelse.

I nedenstående eksempel på en patientjournal ses, hvordan emnet for teksten fastholdes gennem et stereotyp og gentagen Themavalg. Ud af 24 Themaer udgøres 10 Themaer af *pt.*, tekstens hovedperson, 3 Themaer af den situation, der er forbundet med hovedpersonen, nemlig *symptomer*, 7 Themaer handler om den lægelige diagnosticering, som hver gang er upersonlig udtrykt, dels 5 x *der* og dels 2 x *ved undersøgelse*. Alene Themaanalysen giver os et ret godt indtryk af denne tekst. Hovedpersonen thematiseres hyppigt i en 3. persons anonymiseret forkortelse, de problemer der er forbundet med hovedpersonen – nemlig *symptomer* – thematiseres også nogle gange. Den anden part i denne kommunikation, nemlig lægen, thematiseres derimod kun indirekte via et upersonligt passiv-der og ved en cirkumstantialisering af lægens proces, nemlig *ved undersøgelse*.

*Pt. har oplevet symptomer fra nakke/ skulderområdet gennem ca. ½ års tid. **Symptomerne** mærkedes første gang januar 01 med smerter fra højre arm, **hvilket** pt. tolkede som "musearm", **pt.** mærkede desuden smerter fra midten af nakkeregionen.*

***Symptomerne** svandt ved behandling hos fysioterapeut i primærsektoren. **Pt.** oplevede d. 13.05.01 pludselig indsættende smerter fra venstre side af skulderbladet trækkende ned i især venstre overarm på ydersiden, **ligesom der** af og til opleves paræstesier svarende til ydersiden af underarmen, samt alle 5 fingre. **Pt.** mærker ingen hovedpine. **Pt. tror**, at længere tids siddende arbejde provokerer symptomerne, **ligesom der** er progression ved brug af bugpressen. **Pt.** har de seneste 14 dage oplevet nogen lindring i form af bedre nattesøvn.*

***Pt.** bevæger sig frit i alle retninger, såvel i nakke som skulder. **Der** ses nogen øget torakal kyfose og let fremskudt hovedstilling. **Ved undersøgelse** findes god muskelstyrke i samtlige relevante muskelgrupper. **Der** ses en anelse progression ved isometriske tests for udadrotatorerne i venstre skulder, **ellers** ingen udløsende symptomer fra skulderen. **Pt.** har normal sensibilitet, ingen atrofi. **Ved undersøgelse af reflekser** findes let svækket venstresidig bicepsrefleks. **Pt.** mærker deuden ømhed ved springingstest i øvre torakale segmenter.*

***På baggrund af pt's manglende refleks samt symptombillede** anses det for sandsynligt, at der i starten af forløbet har været tale om en cervikal discusprolaps påvirkende C5 roden. **Symptomerne** har i nogen grad været aftagende de seneste 14 dage. **Pt.** har meget siddende arbejde.*

***Pt.** instrueres d.d. i øvelser til holdningskorrektur, **ligesom han** instrueres i gode råd omkring ergonomi. **Der** henvises herfra til røntgenundersøgelse af columna cervicalis på Sygehus Fyn, Nyborg.*

Zigzag-mønster af Thema og Rhema starter ved, at et nyt element introduceres i Rhema. Dette element bliver så Thema i den efterfølgende sætning, der efterfølges af et nyt element i Rhema, der så igen bliver Thema i næste sætning osv. Zigzag-mønstret skaber sammenhæng ved, at der udvikles ny information – samtidig med, at gentagelsen skaber konsistens. Denne type Thema er stærkt udbredt i alle typer af narrativer – både i fiktion og hverdagens fortællinger.

I nedenstående narrativ i form af et uddrag af en virksomhedspræsentation skaber Thema først og fremmest sammenhæng ved, at Rhema fra den foregående sætning videreføres som Thema i næste sætning, fx Rhema *bliver de blandet sammen* og Thema ***og blandingen*** og Rhema *efter mængde/ glasskårblanding* er blevet smeltet i ovnen og Thema ***det smeltede glas***.

Glasskår og råvarer ligger i siloer på fabrikken. **Vi** tapper og afvejer hver råvare fra siloernes bunde, **hvorfra** de sendes videre til blanderne. **Her** bliver de blandet sammen, **og blandingen** kaldes for **menge**. **Mengen** transporteres til andre store siloer, **hvor** vi blander den med de knuste glasskår, **inden hele blandingen** skal en tur i ovnen. **Læs** om det ved at klikke på 'Ovn' i menuen til venstre.

Glasskårene varmes op til 1200° C i smelteovnen, **som** er placeret i centrum af fabrikken. **Ovnen** har en størrelse på 56 m², **og den** indeholder op til 188 tons glas.

De vogne, som føder ovnen med glas, kaldes mengevogne. **De** er fuldautomatiske. **I løbet af et døgn** kan vognene nå at føde ovnen med 140-150 tons **menge/ glasskår**, **når vi** producerer med fuld kapacitet. **Når menge/ glasskårblandingen er smeltet i ovnen**, flyder den videre mod fibreringsmaskinerne og omdannes til såkaldt 'candyfloss'. **Klik** på pilen eller på 'Candyfloss' i menuen til venstre, **og læs** mere.

23.000 små huller omdanner glasskår og **menge** til "candyfloss". **Det** er dog ikke den type candyfloss, vi kender fra Tivoli, **og den** smager heller ikke så godt. **Candyflossen** opstår efter **menge/ glasskårblandingen** er blevet smeltet i ovnen. **Det smeltede glas** flyder nu mod fibreringsmaskinerne (spinnerne), **som** omdanner glasset til hvidt candyfloss. **Denne proces** kaldes fibrering.

Fibreringen foregår ved, at det flydende glas med stærk fart styrter ned i en fibreringsmaskine. **Den** indeholder en spinner, der roterer med 2100 omdrejninger i minuttet. **Ved hjælp af centrifugalkraften** presses det flydende glas nu ud gennem 23.000 små huller i spinneren. **Det** bliver fibreret. **Når det kommer ud af hullerne**, er fibre lang og tynd, **og candyflossen** opstår. **Herefter** køler vi fibre ned, **inden vi** sprøjter bindemidlet på.

Themasamling betyder, at der introduceres en samling af informationer/emner, hvorefter hvert af emnerne bliver taget op som Thema i de følgende sætninger. Strukturen i et Themasamling kan være enten eksplicit eller implicit. Nedenstående uddrag af en artikel om humanioras krise er et eksempel på eksplicit Themasamling.

En række forskellige årsager ligger til grund for de faldende optagelsestal på humaniora. **Den første og mest umiddelbare årsag** er, at de små årgange netop i disse år er nået frem til de videregående uddannelser. **Den anden og bestemt ikke uvæsentlige årsag** er, at humaniora ikke just har den nuværende regerings bevågenhed, tværtimod. **Den tredje og nok væsentligste årsag** er imidlertid, at humaniora for længe har haft nok i egen selvtilstrækkelighed og ikke i tide har fanget de strømninger, der præger de unge i dag.

Nedenstående stillingsannonce er derimod et eksempel på en implicit Themasamling.

Du

- har en kommunikations- eller informationsuddannelse
- har sans for sprog og er rigtig god til mundtlig og skriftlig formidling
- er god til engelsk
- har relevant erhvervs erfaring
- har et godt og solidt kendskab til moderne informationsteknologi
- har kendskab til formidling via Internettet
- er udadvendt og serviceminded
- er kreativ og udviklingsorienteret
- har et godt humør
- kan samarbejde med forskellige faggrupper på alle niveauer
- har en høj stresstærskel, gå-på-mod og kan arbejde med korte tidsfrister

Cirkumstantiel Thema-progression betyder, at Thema styrer informationsflowet i teksten ud fra en temporal, lokativ eller anden form for cirkumstantielt forløb. Følgende uddrag af en sportsartikel er et eksempel på temporal Thema-progression.

Først puffede Dennis Rommedahl bolden ind efter 12 minutter, *da Thomas Helvegs hovedstød efter hjørnespark* havde ramt stolpen.

To minutter senere headede Thomas Gravesen en højder fra Dennis Rommedahl ind foran det islandske mål, *og her* tårnede Ebbe Sand sig op *og* dirigerede bolden i nettet bag keeper Arason.

Gravesen var med i det hele – også det beskidte arbejde, *da islændingene* herefter forsøgte at finde et modtræk. *Men hvis islændingene* ville noget, *så* fik de ikke lov. *Og efter en halv times spil* forvandlede Gravesen det, der lignede en kold afvaskning af Island til regulær afisning. *Først* tacklede han bolden fra en islandsk forsvarer *og* strøg af sted mod mål. *Halvt inde i straffesparksfeltet* lagde han an til en hård serv med venstrebenet, *men stødte* i stedet dybt i bolden, *som steg* i en smuk bue over den islandske keeper, der sprællede i bunden af målet. *Gravesen* sparkede til en reklamebande *og* modtog Parkens hyldest.

Og få minutter senere kanonerede han, fyldt til randen med selvtillid, bolden højt op i målhjørnet fra 30 meters afstand til hvad, der må være den smukkeste scoring i Parken siden ombygningen. *Og måske* også den første danske scoring på langskud siden ombygningen.

I anden halvleg var danskerne noget mere tilbageholdende. *Tyve minutter inden i halvlegen* kombinerede Tomasson og Helveg elegant, *hvorefter* Helveg fra baglinjen sendte bolden ind i hovedet på Ebbe Sand, *og så* var det 5-0 til Danmark.

Få minutter senere blev Sand byttet med Peter Madsen, *der* dermed fik landsholdsdebut. *Peter Madsen* viste gode takter *og* havde et enkelt behjertet forsøg med hælen. *Oplægget* stod en anden debutant for, Mads Jørgensen, *der* ti minutter før tid afløste Jon Dahl Tomasson.

Kort efter havde islændingene deres første chance i kampen, *og symptomatisk for Islands aften i Parken* blev bolden sendt højt over mål i retning af Lille Triangel i den indre by.

Og i sidste minut lukkede Jan Michaelsen så døren med et sidste smæk, *da han* behersket sparkede en tværaflevering i mål til 6-0.

Følgende uddrag af en rejsedagbog er derimod et eksempel på lokativ Thema-progression.

På zócaloens østside ligger det prægtige Palacio Nacional med Diego Rieveras berømte vægmalerier. *På nordsiden* ligger den vinde og skæve katedral, *som* synker stadig mere som følge af den bløde undergrund, *ved siden af domkirken* ligger en anden kirke, El Sagrario, *og bagved denne Templo Mayor*, aztekernes helligste sted, *før det* blev jævnet med jorden af Cortés. *På vestsiden* ligger Mexicos højesteret, *og mod syd* nogle af byens fornemste hoteller. *Midt på pladsen* vajer et kæmpestort Mexicoflag, *og her* er der flagnedtagning ved en lille ceremoni hver aften kl. 17.45 til 18.

6. Hvad kan Thema og Themaanalyse bruges til?

Samlet set er Thema en effektiv sproglig ressource til: (i) at skabe sammenhæng i tekster med, (ii) at skabe udvikling i tekster med, (iii) at variere sproget med, og (iv) at fremhæve bestemte elementer i tekster med. De forskellige teksteksempler, jeg har brugt i artiklen, er alle eksempler på, hvordan Thema får en tekst til at hænge sammen, og hvordan Thema bidrager til at udvikle en tekst. Themas funktion i forhold til at variere sproget er særlig interessant i skrivepædagogisk henseende,

Thema er også effektiv i forhold til at fremhæve bestemte elementer. Dette vil jeg eksemplificere ved et afsluttende eksempel, hvor jeg sammenligner principprogrammerne for henholdsvis Dansk Folkeparti og Det Radikale Venstre.

De mest benyttede Themaer i de to principprogrammer er naturligvis partiets navn og vi. De øvrige Themaer har jeg kategoriseret. Denne sammenlignende Themaanalyse af principprogrammerne for Dansk Folkeparti og Det Radikale Venstre viser, hvor meget alene en Themaanalyse rent indholdsmæssigt fortæller om en tekst.

Eksempel:

Sammenligning af Dansk Folkepartis og Det Radikale Venstres principprogrammer

Dansk Folkeparti	Det Radikale Venstre
Hvem/hvilke befolkningsgrupper thematiseres?	
<i>danskerne, borgerne, udlændinge, udenlandske statsborgere, enhver, der har behov herfor, familien, eleverne</i>	<i>mennesket, alle, enhver, flest mulige vælgere, det enkelte menneske, den enkelte forbruger, kun den, der har reel indflydelse, de der ikke kan, medlemmer af kulturelle mindretal, mennesker med varigt behov for hjælp</i>
Hvilke samfundsområder/institutioner thematiseres?	
<i>det konstitutionelle monarki i Danmark, folkekirken, kristendommen, den betydning, kristendommen har haft og har, sundhedspleje og sundhedsvæsen, forebyggende sundhedspleje uddannelsessystemet, i Folketing og kommunale råd</i>	<i>FN, EU, alle demokratiske lande i Europa der ønsker det, det nordiske fællesskab, stat, amter og kommuner, medier og organisationer, folkeoplysning, grundloven, en ny grundlov, folkeafstemninger, uddannelse, erhvervslivet, den offentlige administration og offentligt finansieret serviceproduktion</i>
Hvordan thematiseres landet?	
<i>Danmark, kun i et frit Danmark, landets selvstændighed og frihed, uden for Danmarks grænser, staten, landets velstand, landets udvikling</i>	<i>det danske samfund, det er en pligt for Danmark og andre rige lande</i>
Hvilke værdier thematiseres?	
<i>beskyttelsen og videreudviklingen af dansk kultur, opretholdelse af lov og orden, pleje og omsorg af ældre og handicappede, det nære bånd mellem ægtefæller, børn og forældre</i>	<i>demokrati, et demokratisk samfund, det repræsentative demokrati og nærhedsprincippet, krav om åbenhed og retlinethed, mindretalsrettigheder, bæredygtighed, den globale økologiske balance, en bæredygtig udvikling, begrebet økologisk råderum, grundvandsressourcerne, målet om global bæredygtighed, grundlæggende krav om kvalitet og retssikkerhed, global sikkerhed og velfærd, det fleksible arbejdsmarked</i>
Hvilke øvrige Themaer er værd at bemærke?	
<i>det er mig en glæde, det er af stor betydning for borgernes retsbevidsthed</i>	<i>de miljømæssige omkostninger ved produktion, transport, forbrug og affaldshåndtering, indsigt i og demokratisk kontrol af den internationale økonomi, barrierer for de fattige landes adgang til de rige landes markeder</i>

Samlet viser Themaanalysen følgende forskelle på fokus i de to partier:

Dansk Folkeparti	Det Radikale Venstre
et selvstændigt og frit Danmark	FN, EU, det nordiske fællesskab, alle demokratiske lande, det danske samfund
danskerne	alle – det enkelte menneske
udlændinge	medlemmer af kulturelle mindretal
beskyttelse og videreudvikling af dansk kultur	grundlov, folkeoplysning og folkeafstemninger
det konstitutionelle monarki	det repræsentative demokrati og nærhedsprincippet
landets velstand og landets udvikling	global sikkerhed og velfærd
kristendommen	
	miljø, økologi, global bæredygtighed,
familien	
	erhvervslivet, offentlig administration
opretholdelse af lov og orden, borgernes retsbevidsthed	retssikkerhed, mindretalsrettigheder
sundhedspleje og sundhedsvæsen pleje og omsorg af ældre og handicappede	offentligt finansieret serviceproduktion

Litteratur

- Andersen, Thomas et al. (2001) *Sproget som ressource – Dansk systemisk funktionel lingvistik i teori og praksis*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Andersen, Thomas Hestbæk et al. (2002) *Metafunctional Profile: Danish*. Syddansk Universitet: Institut for Sprog og Kommunikation.
- Diderichsen, Paul (1974) *Elementær dansk Grammatik*. København: Gyldendal.
- Eggins, Suzanne (1994) *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Pinter.
- Frimann, Søren (2004) *Kommunikation – tekst i kontekst*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Halliday, M.A.K. (1994) *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold. (2. ed.).
- Halliday, M.A.K. & Christian M.I.M. Matthiessen (2004): *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold. (3. ed.).
- Martin, J.R., Christian Matthiessen & Claire Painter (1997) *Working With Functional Grammar*. London: Arnold.
- Martin, J.R. & David Rose (2003) *Working with Discourse*. London/New York: Continuum.
- Smedegaard, Flemming (2002) *Verden i sproget, TRANSITIVITET i dansk – en systemisk funktionel beskrivelse*. Syddansk Universitet: Institut for Sprog og Kommunikation. Ph.d.-afhandling.